

AZ ELSŐ KAPOSVÁRI RIPPL-RÓNAI JÓZSEF-SZOBROK TÖRTÉNETÉBŐL¹

RÉCSEI BALÁZS

Kaposvár köztéri szobrai közül 2011-ben többnek kerek vagy kevésbé kerek évfordulója volt. Kossuth Lajos szobrát 1911-ben, azaz 100 éve leplezték le. Németh István, Kaposvár polgármestere (1896–1911) 1911-ben, azaz 100 éve hunyt el és szobrát születése után 90 évvel, 1939-ben állították. Rippl-Rónai József 1861-ben, azaz 150 éve született és első kaposvári szobrát 1936-ban, azaz 75 éve avatták fel.

Mindezek az alkotásokat a Rippl-Rónai Józseffel egy évben, 1861-ben és szintén Kaposvárott született dr. Fekete Gyula ügyvéd, szabadkőműves, rendkívül agilis lokálpatrióta személye köti össze. Mindhárom szoborral kapcsolatos forrásokban találkozhatunk a nevével. Mint majd az alábbiakban olvasható: Rippl-Rónai szobrának esetében mindvégig kitartott amellett, hogy rátermettebb szobrásszal kellene elkészíttetni a művet. (Ugyanez volt a helyzet mintegy negyedszázaddal korábban a kaposvári Kossuth Lajos-szobornál is, de szándékát nem sikerült megvalósítania és az éppen hivatalban lévő polgármester akarata érvényesült az alkotóművész személyét illetően. Ám a Németh István-szobrot főleg dr. Fekete Gyula fáradhatatlansága eredményezte, annak ellenére, hogy – a Kossuth-szobor kapcsán is – egykor Németh István ádáz ellenfele volt.)

A szobrok előtörténete abban is közös, hogy elkészíttetésüket rendkívül heves viták színesítették. Az ötlet eddig ismert felvetésétől Rippl-Rónai József első kaposvári szobra kilenc, Kossuth Lajos szobra tizenkettő, Németh Istváné pedig nem egész három év alatt készült el. Valószínű, hogy mindegyik szobor esetében a további késlekedés azt eredményezte volna, hogy nem készülnek el, mivel a világháborúk idején a műalkotások anyagi alapjai a hatalmas inflációk áldozatául estek volna.

Rippl-Rónai Józsefet a modern magyar festészet egyik vezéralakjaként és úttörőjeként tartják számon. Kaposvárott született 1861. május 23-án és itt is hunyt el 1927. november 25-én. Halálát követően kortárs tisztelői hamar szoborban is meg akarták örökíteni alakját. Szülővárosa közel egy évtizeddel halála után állított neki emlékművet. Az alábbi írás főleg ennek a viszontagságos körülmények közt megvalósult műalkotásnak a történetét tárgyalja – érintve a festőművész második kaposvári köztéri szobrát is.

A köztéri szobrokról

A közterületen elhelyezett műalkotásoknak „funkciója” szerint két alaptípusát különbözteti meg a szakirodalom: 1. díszítő szobrok, 2. emlékművek. Az emlékműveket is két további kategóriára lehet osztani: emlékmegőrző alkotások, illetve politikai emlékművek. Utóbbiak feladata, hogy olyan, politikailag „hasznos hajtó” személyt, eseményt állítson a polgárok elé, melyek az adott rendszer értékrendjét emelik ki, illetve legitimálják.² Az emlékmegőrző alkotások, a portréemlékművek is hordoznak politikai töltetet, de a hatalmon lévők számára ennek csekély a jelentősége. Ezeket nemzeti emlékműveknek is nevezik.³ Mintegy átmeneti kategória a szimplán díszítő funkciójú műalkotások és a direkt politikai emlékművek között.⁴

1 Az alábbi publikáció egy – Kaposvár 20. századi köztéri szobrainak történetéről készülő – kézirat elő-, illetve résztanulmánya.

2 Potó János: *Az emlékeztetés helyei. Emlékművek és politika*. Bp., 2003, Osiris Kiadó, 17–19. p. (a továbbiakban: Potó)

3 Sinkó Katalin: A nemzeti emlékmű és a nemzeti tudat változásai. In Kovács Ákos (szerk.): *Monumentumok az első háborúból*. Bp., 1985, Népművelési Intézet – Műcsarnok, 6–8. p., Potó, 19. p.

4 Potó, 19. p.

A díszítő szobor megnevezés önmagáért beszél. Politikai, ideológiai töltet nélküli alkotások. Általában ezeket is az „urbanisztikai erővonalak”⁵ találkozásaiban helyezik el. Az első kaposvári Rippl-Rónai József-szobor a szökőkutas megoldásával részben díszítő, részben emlékmegőrző portréemlékmű jellegűnek mondható.

A nagyméretű műalkotások jelentős mecenatúrát igényelnek. A pénzügyi háttérrel adó, azaz a megrendelő, lehet egyén vagy települési, illetve állami szerv, intézmény, illetve formális vagy informális társadalmi szerveződés. Az átvevő – aki tulajdonba átveszi a szobrot – azonban mindig a közterület felett is rendelkező helyi hatalmi szerv. Ennek képviselői döntenek el, hogy az uralmon lévők érdekeit nem sérti-e az alkotás. A bírálók, azaz a zsűri gyakran azonos az átvevővel. A szakmai zsűri csak véleményét terjesztheti az átvevők, azaz a döntéshozók elé, ami semmire sem kötelezi az utóbbiakat.⁶ Esetünkben a megrendelő és az átvevő egyaránt Kaposvár Megyei Város polgármestere volt. A szakvéleményt adókat is ő kérte fel. Az átvevő – jelen esetben dr. Kaposváry György polgármester – már az alkotási folyamat elejétől – a témaválasztástól – beleszólt a munkába. Ha nem hatalmi kezdeményezésre és nem közpénzből születik egy szobor, akkor is a hatalmi viszonyoktól függ közterületen való felállítása.⁷ Ezek a momentumok Kaposvár híres festőművészeinek emlékszobra kapcsán is kidomborodtak.

Forrasadottságok és szobortervek

Rippl-Rónai József kaposvári szobrának felállítása időszakából már jelentős mennyiségű irat maradt fenn Kaposvár város irattárában, így erre, valamint Somogy vármegye alispánjának közigazgatási irataira, valamint Somogy Vármegye Törvényhatósági Bizottságának irataira támaszkodva, a korabeli helyi sajtó segítségével meglehetősen jól fel lehet vázolni az ötlettől a megvalósulásig tartó folyamatot. Ez pedig bepillantást enged abba, hogy egy megyeszékhelyen a két világháború közti időszakban kik és hogyan tudták érvényesíteni művészi ízlésüket, illetve helyi politikai vagy szimbolikus hatalomból fakadó akarataikat.

A Képzőművészek Új Társasága 1928-ban Medgyessy Ferenc szobrászművészt megbízta Rippl-Rónai József szobrának elkészítésével. Medgyessy egykor barátja volt a kaposvári festőművésznek. A szobormodell még ugyanazon év őszére elkészült. Az alkotó az erről készült fényképét megküldte a városnak. A tervezésért nem számított fel semmit, az anyagár viszont 5-6000 pengőre rúgott. A városházán nem döntöttek egyből az ajánlatról.

Az a gondolat is felmerült, hogy az állam úgy fejezhetné ki legjobban művészetpártolását, ha megvenné a Róma-villát, újabb nevén Rippl-Rónai-villát és ott festőiskolát létesítené.⁸ Egyik kezdeményezés sem teljesedett ki. Valószínűleg a következő évben kezdődött újabb nagy világgazdasági válság sodorta el mindegyiket.

Egyébként Rippl-Rónai József nem idegenkedett azon gondolatától, hogy jeles embereknek szobrot állítsanak. Ezt azt is bizonyítja, hogy a híres kaposvári cigányzenész, Barcza József – művésznevén Simplicius – emlékére ő maga kezdeményezett szoborállítást 1914 elején.⁹ (Barcza 1913 áprilisában halt meg.)¹⁰ 1921 májusában még mindig csak terv volt a szoborállítás.¹¹ Az ötlet további sorsa egyelőre nem ismert.

5 Gillo Dorfles: *A giccs. A rossz ízlés antológiája*. Bp., 1986, Gondolat K., 75. p., Potó, 18. p.

6 Uo.

7 K. Kovalovszky Márta: *Az emlékműszobrászat*. Bp., 1978, Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, 9–10. p., Potó, 20. p.

8 Kaposvárnak ajánlották fel a Rippl-Rónai-szobrot. *Új-Somogy*, 1928. október 6. 1. p.

9 Simplicius szobrot... *Somogyvármegye*, 1914. január 11. 4. p.

10 Simplicius meghalt. *Somogyvármegye*, 1913. április 29. 3. p.

11 Rigó Jancsi kaposvári cigányprimás amerikai regénye. *Új-Somogy*, 1921. május 19. 3. p.

Túlzás nélkül mondható, hogy Kaposvár életében 1936 a szoborállítások éve volt. Ebben az évben emlékezhettek Berzsényi Dániel halálának századik évfordulójára. Ez is kiváló alkalmat jelentett emlékszobor készíttetésére.¹² Nepomuki Szent Jánosnak, Kaposvár védőszentjének új szobrát is ekkor készítették a fővárosban.¹³ A Kaposvári Felsőkereskedelmi Iskola két emléktáblát avatott ebben az évben: egyiket az iskola alapításának, másikat az I. világháborúban elesett diákjai emlékére.¹⁴ A plébániatemplomban szeptember végén szenteltek fel egy Krisztus-szobrot.¹⁵ Csik Ferenc kaposvári származású olimpikont is ekkor tisztelték meg egy köztéri mellszoborral.¹⁶

Művészetet művelő és pártoló körökben többször hangot adtak annak a ténynek, hogy Rippl-Rónai Józsefnek Kaposvár városa nem állított szobrot, illetve nem tisztelték meg díszes sírral. Ez ügyben olyan neves személyiségek szólaltak meg, mint Dénes Zsófia, Petrovics Elek, Kernstock Károly és Vaszary János.¹⁷

Amint újsághír nyomán elterjedt, hogy Kaposvár városa szobrot kíván emelni neves szülöttének, Rippl-Rónai Józsefnek, máris elismert szobrászok ajánlkoztak elkészítésére. Dr. Kaposváry György polgármester 1936 januárjában még nem határozott arról, hogy nyilvános pályázatot ír ki vagy egyéni döntés alapján bíz meg egy művészt a kivitelezéssel.¹⁸

A szoborállítással kapcsolatos dokumentumok csak a döntés-előkészítéssel és az alkotó kiválasztásával kapcsolatban hiányosak. Valószínűsíthető, hogy dr. Kaposváry György polgármester egyéni döntése nyomán ragaszkodott Lányi Dezső fővárosi szobrászművész személyéhez, aki 1936 márciusában meghívására Somogy megyeszékhelyén egyeztetett a Rippl-Rónai-szobor elhelyezéséről és kiviteli terveiről. Az ügy fontosságát jelzi, hogy a polgármester Budapesten, a szobrász műhelyében tekintette meg a vázlatokat. Az ekkor kért változtatásokat rövidesen teljesítette Lányi, majd a fényképeket, tervrajzokat május elején megküldte Kaposvárra. A „*Rippl-Rónai-díszkút*” tervei ekkor még a Széchenyi térre¹⁹ készültek, egy viszonylag nagy medencével.²⁰ Három méter magas posztamensen helyezték volna el az életnagyságú bronz mellszobrot, amely a Vár utca felé nézett, előtte egy alacsony peremű, 6×4 méteres medencét képeztek volna ki. Az oszlop egyik oldalán festékes láda festőkellékekkel, a másik oldalán egy puttó, hóna alatt egy hatalmas festéktubussal, amelyből legyező alakban vízszögletű permetez a víztükörré. A másik variáció szerint a puttó helyett egy koszorú kerülhetett volna a kompozícióba, ekkor a víz a vízszintesen fekvő hasázból folyhatna a medencébe. Előbbi 5000, utóbbi 4200 pengő ajánlati árral szerepelt.²¹

12 Berzsényi Dánielnek szobrot emelnek Kaposvárról. *Új-Somogy*, 1936. január 15. 2. p., és A vármegyei és városi előke-lőségek és a fővárosi vendégek jelenlétében leplezték Berzsényi Dániel szobrát. *Új-Somogy*, 1936. május 30. 1. p.

13 Budapesten öntik Kaposvár védőszentjének, Nep[omuki]. Szent Jánosnak szobrát. *Új-Somogy*, 1936. január 4. 1. p. A korszak kaposvári szakrális művészeti alkotásairól lásd bővebben: Hoss József: *A Kaposvári Plébánia története. A Veszprémi Egyházmegye múltjából* 12. Veszprém, 1948, 74–78. p. (a továbbiakban: Hoss.)

14 Negyedszázados a kaposvári felsőkereskedelmi iskola. *Új-Somogy*, 1936. június 3. 1. p.

15 Szeptember 27-én szentelik fel a plébániatemplom Krisztus-szobrát. *Új-Somogy*, 1936. szeptember 5. 2. p.

16 Csik Ferenc vonzotta a legnagyobb tömeget az ünnepi napok során. *Somogyi Újság*, 1936. szeptember 10. 4. p.

17 Dénes Zsófia: Az elsüllyesztett Rippl-Rónai. *Ünnep*, 1936. 3. sz. 14–15. p. és Dénes Zsófia: Rippl-Rónai sírja jeltelen. *Ünnep*, 1936. 25. sz. 1106–1107. p. Arról nem szólnak a források, hogy a festőművész özvegye miért nem készítettett díszesebb sírt vagy síremléket.

18 Az ország legnevesebb szobrászai ajánlkoznak a Rippl-Rónai szobor elkészítésére. *Új-Somogy*, 1936. január 11. 1. p.

19 Az akkori (1936) Széchenyi tér a mai Berzsényi utca elején, a felüljárónál volt. Korábbi elnevezései Búza tér, Szent János tér. Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL SML) V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 7510/1936. sz. (Kaposvár Rendezett Tanácsú Város megnevezése 1929 után Kaposvár Megyei Város lett.)

20 Szent János szobrának, illetve kápolnájának városrendezési okokból való eltávolítása (1849) után itt már volt vízmedence és kút. Hoss, 84–85. p.

21 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 7510/1936. sz.

A helyszín kiválasztása aránylag sokáig tartott, mivel 1936 januárjában még a Horthy parkban szándékozták elhelyezni.²² Áprilisban a Széchenyi tér tűnt megoldásnak,²³ május közepén azonban már a végleges, „Teleki téri” helyszínről szóltak a híradások.²⁴ Egy hónap múlva arról értesülhettek az érdeklődők, hogy a kivitelezési munkákra megkötötték a szerződéseket, a nyár közepén pedig öntésre kész volt a modell.²⁵ A sok változtatás miatt Lányi végig időzavarban volt.

A polgármester utasítására a szobrász májusi kaposvári útjának útiköltségét – 40 koronát – külön utalványozták.²⁶ Ebből úgy tűnik, hogy a művész még nem volt biztos a megbízásban, ha a viszonylag kis összegre is igényt tartott, amit könnyen belefoglalhatott volna az összköltségvetésbe. Május 27-én kelt levelében Lányi 3000 pengőért vállalta a szobor elkészítését. A kúttal és a medencével kapcsolatos munkák kivitelezését a budapesti művész tervei szerint a városnak kellett megvalósítani. Utóbbiak összes költségeit legfeljebb 1000 pengőre taksálták. Lányi a kivitelezés legkésőbbi időpontjául 1936. augusztus végét vállalta. Ekkor már a „Teleki tér” szerepelt a felállítás helyszínéként, kör alakú durván faragott mészkőből kialakított medencével az előterében.²⁷

A tervek a város Pénzügyi és a Műszaki Bizottságainak a tetszését is elnyerték, de a polgármesteri levélben kérték Lányit, „...*hogy a mellszobor tervezett pipáját lehetőleg mellőzni szíveskedjék, s hogy a mellszobor legalább kétszeres természetes nagyságban [...] készüljön*”.²⁸

A június 20-án kelt megbízás szerint a medence és a szobor föld-, kőműves-, kőfaragó-, vízvezetéki-, csatornázási- és betonozási munkálatait az ajánlkozók közül – a polgármester döntésére – Faludi Imre kaposvári kőfaragómester kapta 900 pengő fejében.²⁹ A medencéhez szükséges köveket a Dunántúli Mész-, Téglá- és Kőipar Részvénytársaságtól rendelték meg.³⁰ Az idő egyre sürgetett, de az utóbb említett vállalat július 21-én kelt levelezőlapjában még mindig nem tudta megadni a kért mészkőtömbök szállítási idejét, mivel „...*a 166×100×100 és 185×110×10 [cm] méretű kifejtése el fog húzódní, miután ezeket a méreteket jelenleg nehezen tudjuk kitermelni*”.³¹

Lányi július 15-én kelt levelével két újabb rajzot küldött, mivel a tartóoszlop magasságát 12 cm-rel megemelte, egyben kérte a várost, hogy sürgősen tekintse meg fővárosi műtermében az elkészült agyagmodelleket, mivel csak eztán célszerű a gipszöntést elvégeztetni. A szobrász a sietség ellenére – a megrendelő változó igényeihez igazodva – utóiratként még megjegyezte: „*A mellszobor pipa és sapka nélkül készül*”.³² Utóbbi változtatás valószínűleg dr. Fekete Gyula tiltakozásának eredménye.

Az öntődébe adás előtt – tehát szinte az utolsó pillanatban! – a polgármester felkérésére Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum nyugalmazott igazgatója és Sidló Ferenc szobrászművész minősítették a modellt és azt „...*művészi szempontból kifogástalannak találták*”.³³

22 A legújabb terv: a Teleki-téren állítják fel az orszá zászlót. *Új-Somogy*, 1936. január 19. 2. p. (A „Teleki tér” nem hivatalos elnevezés volt. A térség a Teleki utca egyik oldalán terült el, ahogy jelenleg is. A térséget, majd parkot a vármegyei börtön 1907-es lebontása után alakították ki, mivel a vármegye azzal a feltétellel adta át Kaposvár városnak a területet, hogy ott közparkot kell kialakítani. Jelenlegi neve Rippl-Rónai park, illetve Rippl-Rónai tér.) A kaposvári polgárista fiúk összegyűjtötték a Berzsényi-szobor anyagát és felállítási költségét. *Új-Somogy*, 1936. február 2. 4. p. A Horthy park – máskor Horthy Miklós díszkert elnevezéssel – mai neve Berzsényi park.

23 A Széchenyi-térre kerül a Rippl-Rónai szobor. *Új-Somogy*, 1936. április 22. 2. p. (Ma a Berzsényi utca eleje.)

24 A Teleki-téri park közepére kerül a Rippl-Rónai szobor. *Új-Somogy*, 1936. május 14. 1–2. p.

25 Vállalatba adták a Rippl-Rónai-szobor s a plébánia templomkert szobrászmunkáit. *Új-Somogy*, 1936. június 24. 1. p. és Öntésre készen áll a Rippl-Rónai-szobor modellje. *Új-Somogy*, 1936. július 21. 2. p.

26 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 16216/1936. sz.

27 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 17905/1936. és 19211/1936. sz.

28 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 17905/1936. sz.

29 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 21024/1936. sz.

30 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 22217/1936. sz.

31 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. Iktatószám nélküli, Faludi Imre kőfaragó nevére szóló levelezőlap.

32 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 22796/1936. sz.

33 Öntődébe adták a Rippl-Rónai-szobor modelljét. *Új-Somogy*, 1936. július 29. 3. p.

Faludi kőfaragómester júliusban megkezdte a szobor talapzatának és a medencének a kifaragását. Augusztus elején érkezett meg a városhoz dr. Fekete Gyula fellebbezése nyomán az alispáni leirat, hogy a városnak versenytárgyalást kellene hirdetnie, illetve neves művészeket felkérnie a pályázaton való részvételre a szobor elkészítésére.³⁴ Erre nem került sor, de két szobrászművész jóval drágább árajánlata eddigre a polgármester kezében volt.³⁵

Közben dr. Fekete Gyula kaposvári ügyvéd ismét fellebbezett, most a város 1936. június 23-i, rendkívüli közgyűlésében hozott 72. számú közgyűlési határozatának azon része ellen, amelyben Lányi Dezső szobrászművészt bízták meg a szobor elkészítésével.³⁶ Beadványaihoz Ligeti Miklós által készített Rippl-Rónai József szobrokat ábrázoló fényképeket is csatolt. Ezeken egy olaszországi kiállításon, illetve a fővárosi volt Károlyi-palotában látható művek voltak. A Lányi Dezső-féle szobortervet egyenesen giccsnek nevezve, „...egyszerűen fodrász kirakatba illő figura, mely egy ismeretlen jóképű s jól fésült alakot mutat, de semmi esetre sem Rippl-Rónait”. Megjegyezte, hogy ha egy szobrász – értsd itt Lányi – beleegyezik az általa kiválasztott helyszín – a Széchenyi tér – megváltoztatásába, valamint a szoborra tervezett sapkától, illetve „az agyarrá tervezett pipától is...” eltér „...az nem művészi csúcsteljesítményt alkotott és árult el...”, hanem mindenáron ragaszkodik a megbízáshoz. A Mérnök- és Építészegylet helyi bizottsága a Ligeti-féle szobortervet karolta fel, megjegyezve, hogy nem a kaposvári nagyatádi Szabó István-szobor méretében kellene megvalósítani. Fekete szerint ekkor a polgármester még ezt a szobrot támogatta. Valószínűleg azért is írta aláírása mellé Fekete a „kaposvári adózó polgár” megjelölést, mivel a költségekre a város biztosított fedezetet.³⁷

Az írásából is kitűnően, rendkívül művelt kaposvári ügyvéd kifogásolta, hogy egy ismeretlen, a festőművészt személyesen nem ismerő szobrászt bízott meg a képviselő-testület. Elhibázottnak tartotta Rippl-Rónait pipával a szájában, fején sapkával, illetve mellette vízszaggal való megjelenítését. Javasolta a festő egykori barátját, Ligeti Miklóst megbízni a munkával, annál is inkább, mivel ő már többször megmintázta és mellészobrot is készített róla. Feltételezte, hogy ezek okán kisebb költséggel és igényesebben lehetne emléket állítani a város híres szülöttének. A fellebbezési fórum – a vármegyei kisgyűlés – megállapította, hogy a megbízás odaítélése előtt szabályszerű, zártkörű versenytárgyalást hirdettek, amely jogalapját a közszállítási szabályzat adta. Dr. Kaposváry György, a megyeszékhely polgármestere annak idején ajánlatot kért be Karácsonyi Géza budapesti művésztanártól, aki 7500 pengőért vállalta volna a feladat elvégzését, Gárdos Aladár szintén fővárosi szobrászművész 9000 pengőt kért.³⁸ Lányi Dezső 3000 pengős ajánlata anyagilag messze a legversenyképesebbnek bizonyult, annak ellenére, hogy szóbeli tárgyalások során Ligeti Miklós szobrászművész a kétszeres életnagyságú alkotásért 2400 pengőt kért, de ebben az összegben a mellékalakok költsége nem szerepelt. A vármegyei kisgyűlés megállapította, hogy a polgármester kellő alapossgal járt el. Ezt Róna József, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Márk Lajos és Sidló Ferenc szobrászok szakvéleménye is támogatta, mivel az emlékművet kivitelezésre alkalmasnak találták.³⁹ Ennek ellenére – a tervezett felállítási időponthoz képest már rendkívül későn – az

34 Az alispán pályázat útján kívánja megoldani a Rippl Rónai-szobor [sic!] kérdést. *Új-Somogy*, 1936. augusztus 2. 3. p. és MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 24258/1936. sz.

35 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. Iktatószám nélküli és 26490/1936. sz.

36 MNL SML V. 71. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város Képviselő-testületi üléseinek jegyzőkönyvei. 1936. június 23. 72. kg. sz.

37 MNL SML IV. 405. b. Somogy vármegye alispánjának közigazgatási iratai. 16946/2/1936. sz.

38 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 26490/1936. sz.

39 MNL SML IV. 405. b. Somogy vármegye alispánjának közigazgatási iratai. K. 16946/3.-1936. sz. és IV. 402. a. Somogy Vármegye Törvényhatósági Bizottságának köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek. 1936. szeptember 30. „A Rippl-Rónai József-Emlék tervezet túldolalt ábrázolt agyagtervezetét eredetben láttam, és az elgondolást szépnek és poetikusnak találtam míg a mellészobor agyagmintáját kiválóan frappáns hasonlóságának találtam. – Budapest 1936 július 25 én

Márk Lajos

Fentieket aláírom – tervezet artistikus – mellészobor jó hasonlít –

B[uda]pest [1]926 júli[us] 25 –

Sidló Ferenc

Róna józsef”

alispáni hivatal július 29-én kelt levelében felhívta a polgármestert más szobrászművészek ajánlatainak bekérésére, illetve tervpályázat kiírására.⁴⁰

Egyébként a város szakbizottságai és a képviselő-testület tagjai előzőleg a Ligeti-féle szobormintát megtekintették a kaposvári Turul Szállóban, ahol közszemlére tették. Ennek ellenére Lányi műve mellett döntöttek, mondván *„úgy a szakbizottság mint a képviselőtestület tagjai jól ismerték a fellebbezésben említett s a Turul szállóban kiállított Ligeti Miklós-féle szobormintát, mégis egyhangúlag a kivitelezésre kerülő Lányi Dezső, – tényleg hírneves szobrászművész tervezete mellett döntöttek. Ennek helyességét igazolják a csatolt szakvélemények, amelyek a leghivatottabb szobrászművészek állítottak ki.”*⁴¹

A polgármester augusztus 10-kén kelt védekezésében felhozta, hogy képek és szobrok megrendelésénél mind Kaposvár, mind egyéb hatóságok általában mellőzték tervpályázat kiírását, és inkább egy-egy elismert művészt kértek fel az alkotások elkészítésére. Jelen esetben is ezt tartották célravezetőnek, mivel *„a szobor készítésének a költsége egy esetleges pályázat kiírásának költségeivel nem áll arányban”*. Ezen kívül, mivel az avatást a szeptemberi ünnepségek alkalmával akarták megejteni, így az idő rövidsége sem engedné egy pályázat lebonyolítását. Végül azért is kérte az alispánt dr. Fekete Gyula fellebbezésének elutasítására, mivel a képviselő-testület egyhangúan szavazta meg Lányi felkérését, a talapzat már állt és a szobor is már az öntödében volt.⁴²

Rippl-Rónai József szobra 1936. szeptember 3-án érkezett volna Kaposvárra Csik Ferenc mellszobrával együtt. A városi teherautó végül is 4-én gördült a városháza elé és az alkotó irányításával azonnal megkezdtek a szobor felállítását.⁴³

A szobor leleplezése alkalmából több ezren gyűltek össze. Az eseményt a Magyar Rádió is közvetítette. A művész özvegyén kívül megjelent Bornemissza Géza iparügyi miniszter, vitéz Igmándy Hegyessy László főispán és feleségeik, Stephaich Pál alispán, dr. Kaposváry György polgármester, valamint még számos notabilitás. Az időjárás nem fogadta kegyeibe az ünnepi alkalomra érkezőket, ugyanis Kunffy Lajos festőművész avatóbeszéde alatt apró cseppekben elkezdett esni az eső. Kunffy méltatta Rippl-Rónai művészetét, hangsúlyozva lokálpatrióta kötődését. Dicsérte Kaposvárt, *„...hogy a mai korban, amelyben a hatalom és a fizikai erő prédominál, oly mértékben, hogy ezeket már az intellektus fölé értékeli szinte, hogy ekkor emel szobrot egy csendes művésznek”*. Ezt követően a polgármester úgymond megőrzésre átvette a szobrot. A főispán a kultusztárca, Tihamér Lajos miniszteri tanácsos az Irodalmi és Művészeti Tanács, Márffy Ödön a KÚT, Kengyel Miklós a kaposvári Somssich Pál Reálgymnázium, egy cserkész pedig a cserkészcsapatok koszorúját helyezte el a talapzatnál.⁴⁴

Utóvédharcok

A szobor/emlékkút már állt, amikor a polgármester szeptember 16-án ismét kérte dr. Fekete Gyula fellebbezésének elutasítását. Érvei közt újat nem szerepeltetett.⁴⁵ Somogy Vármegye Törvényhatósági Kisgyűlése 1936. szeptember 30-án tett pontot a fellebbezési ügy végére. A beadványt elutasította, mivel megokolása szerint *„...a polgármester, illetve a képviselőtestület szabályszerűen a közszállítási szabályzat rendelkezéseinek megfelelően járt el...”*. A közszállítási

40 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 24258/1936. sz. és IV. 405. b. Somogy vármegye alispánjának közigazgatási iratai. K. 16946/2-1936. sz.

41 MNL SML IV. 405. b. Somogy vármegye alispánjának közigazgatási iratai. 16946/1/1936. szám és V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 22089/1936. sz.

42 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 24258/1936. sz.

43 Ma, csütörtökön estére már Kaposváron lesz Rippl-Rónai József és Csik Ferenc szobra. *Új-Somogy*, 1936. szeptember 4. 1. p. és Megkezdtek a Rippl-Rónai szobor felállítását. *Új-Somogy*, 1936. szeptember 5. 1. p.

44 Sok ezer főnyi közönség vett részt a Rippl-Rónai szoborleleplezésnél. *Új-Somogy*, 1936. szeptember 8. 2. p.

45 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 24258/1936. sz.

szabályzat 15. §-a 1. pontja szerint jártak el, mikor zártkörű versenytárgyalást tartottak. Ezt követően már csak a belügyminiszterhez lehetett volna 15 napon belül fellebbezni.⁴⁶

Lányi utólag még 246 P 42 fillért próbált a várostól „kicsikarni”, illetve 100 pengőt egy újpesti tűzifa-kereskedő számlája után kifizettetni. Utóbbi költség a szoboröntéshez szükséges fa árát tartalmazta.⁴⁷ A pénzügyek tisztázása a következő évre is áthúzódott, mert a Faludi Imre kőfaragó által beszerzett kövekkel szemben minőségi kifogások és elszámolási problémák merültek fel.⁴⁸

Összegzésül megállapítható, hogy az első kaposvári Rippl-Rónai József-szobor jórészt művészek társadalmi nyomására készült el. A babérokat a város első embere aratta le. Vita csak a szobor alkotója és a kivitelezés kapcsán keletkezett, de ezek többségét a polgármester – dr. Kaposváry György – hatalmi szóval a maga szája íze szerint zárta le – bár néhány részletben engedett dr. Fekete Gyula követeléseinek. Ellenségeskedésük nem pártpolitikai színezetű volt, kizárólag egyéni indíttatásúnak mondható. Az országos hírre jutó szobor-leleplezési ünnepség az alkotó és a modell, valamint Kaposvár hírnevét is öregbítette. A szoborállítás körüli döntéshozatali mechanizmus megismerése a korszak helyi politikai viszonyaiba engedett bepillantást, amely analógiaként más ügyek menetét is más megvilágításba helyezheti Kaposvár történetének két világháború közti időszakában.

Epilógus avagy mégis dr. Fekete Gyula győzött?

A Lányi-féle Rippl-Rónai József-szobornak a kaposvári keleti temetőbe való áthelyezésének pontos időpontját nehéz volt meghatározni. Annyi bizonyos, hogy Rippl-Rónai József halálának negyedszázados évfordulója kapcsán „*kormányzatunk művészi kivitelű egész alakos szobrot készíttetett a festőművészről, amelyet a művésznek és feleségének a kaposvári keleti temető XIV. szakaszában lévő*” sírján szándékoztak felállítani. A rendelkezésre álló források alapján úgy tűnik, hogy a kezdeményezés nem a művész szülővárosából indult ki.⁴⁹

Az avatást a festőművész halálának 25. évfordulójára, 1952. november 25-ére tűzték ki. Időközben a Somogy Megyei Múzeum – valószínűleg személyesen annak vezetője, dr. Takáts Gyula – javaslatára megváltoztatták az eredeti elgondolást. Az akkori múzeum előtti parkban, a Táncsics téren – ma Rippl-Rónai tér, illetve Rippl-Rónai park – 1936 óta álló, Lányi Dezső-féle Rippl-Rónai József-díszkút helyére állították fel Medgyessy Ferenc ma is látható Rippl-Rónai-szobrát. A Medgyessy-féle egészalakos Rippl-Rónai szobornak mégsem a festőművész sírjára, hanem jelenlegi helyére való felállításához az egésztest kezdeményező Népművelési Minisztérium is hozzájárult, mivel a Lányi-féle műalkotást megfelelőnek tartották síremléknek.⁵⁰

Az új szobor felállításának időpontját meglehetősen nehéz volt megállapítanom. Felállításról és nem avatásról számolhatok be. A *Somogyi Néplap*ban csak egy cikk vége felé, egyetlen mondatban, az 1952. december 23-án megjelent „Múzeumok napja” című írás legvégén olvashatunk arról, hogy „*A mai napon érkezik meg Medgyessy Ferenc szobrászművész Rippl-Rónai Józsefet ábrázoló szobra, melyet a népművelési minisztérium rendelt. A szobrot ma helyezik el a múzeum előtti téren.*”⁵¹ Tehát azért nincs Kaposvár város fondjaiban bővebb irategyüttes az új Rippl-Rónai-szoborról, mivel annak előkészítése a Népművelési Minisztériumban történt.

46 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 31152/1936. sz. és IV. 405. b. Somogy vármegye alispánjának közigazgatási iratai. K. 16946/3.-1936. sz.

47 MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 26575/1936., 28388/1936. és 29327/1936. sz.

48 Mivel számos – de a téma szempontjából kevésbé lényeges – irat szól erről az elszámolási ügyről, így ezek közvetlen jelzetét nem adom meg, csak lerakási gyűjtőhelyükét: MNL SML V. 73. Kaposvár Rendezett Tanácsú Város polgármesterének iratai. 7510/1939. sz. (Ahol egyébként a hivatkozott források zöme is található.)

49 MNL SML XXIII. 526. Kaposvári Városi Tanács V. B. Műszaki Osztályának iratai. 863/1952. sz.

50 Uo.

51 Múzeumok napja. *Somogyi Néplap*, 1952. december 23. 4. p. és László Gyula: *Medgyessy Ferenc grafikái. Somogyi Múzeum 15. sz.* Kaposvár, 1969, 9. p. „*Medgyessy kőbe faragta Rippl portréját, domborműben is megmintázta, majd 1952-ben síremlékét is megalkotta. Ez utóbbi végül nem került a temetőbe, hanem a múzeum előtti kertben állították*

Azt, hogy az újabb szobor felállítása nem számított fontos eseménynek, azok a tények is jelzik, hogy a Kaposvári Városi Tanács Művelődési Osztálya által 1978-ban kiadott *Kaposvár szobrai* című kötet 1950-re teszi felállításának időpontját,⁵² míg *Somogy megye műemlékjegyzéke* 1930 körülre.⁵³ Egy, az ezredfordulón megjelentetett temetői kiadvány Rippl-Rónai Józseffel foglalkozó, a sírhelyet fotóval megidéző soraiban pedig semmit nem említ a kaposvári keleti temetőbe áthelyezett Lányi-féle Rippl-Rónai József szoborról, amely így átalakítva síremlékké avanszált!⁵⁴ Tehát az 1944-es deportálás következtében elhunyt dr. Fekete Gyula – posztumusz – mégis elérte célját, mivel az általa annyira értéktelennek tartott Rippl-Rónai József-szobrot eltávolították a belvárosból.

Dokumentumok betű szerinti átiratai az első két kaposvári Rippl-Rónai József-szobor történetéből

1.

Lányi Dezső budapesti szobrászművész levele dr. Kaposváry György kaposvári polgármesterhez

Budapest, 1936. május 4.

Méltóságos

D r . K a p o s v á r y G y ö r g y polgármester úrnak.

K a p o s v á r .

Méltóságos Uram!

Szíves meghívására múlt hónapban Kaposváron voltam, hogy megbeszéljük a Rippl Rónai [sic!] szobrának megteremtését és elhelyezését. Közös megállapodással a Széchenyi térben⁵⁵ állapodtunk meg. Méltóságodnak Budapesten műtermemben való látogatásakor megmutattam a vázlatokat és azokat a változtatásokat, amelyeket megbeszéltünk, eszközöltem.

Mellékelten megküldöm az agyagvázlat fényképeit két változatban. Az egyik terv szerint egy cca 6×4 m. – alacsony kőperemmel körülvett víztükörnek a végére főnézettel a Vár utca felé Rippl Rónainak [sic!] életnagyságon felüli bronz mellszobra van elhelyezve cca 3 m. magasságban. Az alépítménye egyenes hasáb, mely alatt hosszan fekvő párhuzamosan a fürdő oldalával a posztamens legalsó része nyugszik, melynek egyik aloldalán a hasábhöz támasztva egy festékes láda festékkal, tubusokkal, arra ráfektetett palettával és ecsetekkel van csoportosítva. A másik oldalán ül egy gyermekmodell aktban, hóna alatt tartva és kezeivel szorítva egy hatalmas festéktubust, amelyből legyező alakban víz folyik a víztükörbe.

A fenti tervnek második változata – mellékelt fényképek szerint csak abban tér el, hogy a tubusos gyerek helyére egy koszorút helyeztem és az architektúra vízszintesen fekvő hasábjából hosszában helyezem el a vízszolgáltatást. – A vízmedence szigetelt vasbetonból van megalkotva és túlfolyóval felszerelve. Az emlékmű architektonikus többi része kemény haraszi vagy hasonló fajtájú mészkből /időtálló egészséges/ készítendő, a portré és a két dekoráció bronzból van kontemplálva.

Az első terv, melyhez a tubusos gyerek van tervezve, vállalati összege: cca 5.000. – azaz Ötezer pengő.

fel.” A szobor tényleg inkább síremléknek hat. Az emlékszobor testtartását egy, a festőművészről Siófokon készített fénykép adta meg. Uo. 15–16. p.

52 Jávori Béla (szerk.): *Kaposvár szobrai*. Kaposvár, 1978. A kötetben nincsenek oldalszámok. A kiadvány számos hibát tartalmaz.

53 Szabó Tünde–K. Goda Györgyi (összeáll.): *Somogy megye műemlékjegyzéke*. Kaposvár, 1984, 206. p.

54 Puskás Béla (szerk.): *Temetők üzenete*. Kaposvár, 2001, 84. p.

55 Ez a Széchenyi tér az új vasúti felüljáró 1980-as évekbeli építése nyomán megszűnt. Helye a Berzsényi utca elején volt.